

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Hämeenaho, Pilvi; Kouri, Jaana

Title: Kaikki aistit käyttöön - kongressikokemuksia Lissabonista

Year: 2011

Version:

Please cite the original version:

Hämeenaho, P., & Kouri, J. (2011). Kaikki aistit käyttöön - kongressikokemuksia Lissabonista. *Elore*, 18(2), 127-132. <https://doi.org/10.30666/elore.78964>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 18 – 2/2011.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/2_11/kouri.pdf]

AJANKOHTAISTA

KAIKKI AISTIT KÄYTTÖÖN – KONGRESSIKOKEMUKSIA LISSABONISTA

Pilvi Hämeenaho ja Jaana Kouri

People make places – ways of feeling the world

The 10th congress of the International Society of Ethnology and Folklore (SIEF)

Lissabon, Portugal, 17.–21.4.2011

International Society of Ethnology and Folklore (SIEF) kymmenes konferenssi pidettiin huhtikuussa 2011 Portugalissa, Lissabonissa. Tapahtuman paikallisena organisaattorina toimi Center for Research in Anthropology (CRIA) ja se järjestettiin Lissabonin uuden yliopiston (Universidade Nova de Lisboa) tiloissa. Sosiaali- ja humanististen tieteiden tiedekunnan (Faculdade de Ciências Sociais e Humanas) kampusalueelle oli järjestetty työryhmätilojen lisäksi kongressin infopiste, kirjamyyntiä ja myös vieraiden lounastarjoilut. Verrattain tiivis kampusalue tarjosi miellyttävän ympäristön yli yhdeksällesadalle kongressivieraalle. Kampuksen eri tiloissa oli mahdollista käydä katsomassa etnografisia filmejä, osallistua kirjanjulkaisutilaisuuksiin sekä tutustua posterinäyttelyyn. Tarjolla oli monenlaista ohjelmaa, joista yksi mielenkiintoinen esimerkki oli keynote-luennoitsija Valdis Muktupāvels in säveltämä Pontifex-oratorio, joka oli vieraiden kuunneltavissa kongressin aikana.

Kongressin lähes 90 paneelia (työryhmää) oli jaettu kolmeen temaattiseen ryhmään, joille kaikille oli varattu oma päivänsä. Maanantain paneelit olivat sijoitettu *Shaping Lives* -otsikon alle, ja päivän keynote-puhujina toimivat Saskia Sassen New Yorkista, Columbian yliopistolta sekä Peter Aronsson Linköpingin yliopistolta. Tiistain teemaan, *Creativity and Emotions*, johdattelivat Catherine Lutz (Brown University) sekä Latvian yliopiston Valdis Muktupāvels. Keskiviikon *Ecology and Ethics* -teemapäivän keynote-puhujina toimivat Amélia Frazão-Moreira (Universidade Nova de Lisboa) ja Mauro Almeida (Campinas State University, São Paulo). Kongressin viimeisen kaikille yhteisen luennon piti keskiviikkoiltana Charles Briggs (University of California, Berkeley). Keynote-luennot pidettiin yliopiston Reitoria-rakennuksessa, jonne kampukselta oli noin vartin kävelymatka, mikä saattoi jonkin verran verottaa luentoja seuraamaan tulleen yleisöön määrää.

Seuraavassa kaksi kongressiin osallistunutta väitöskirjan tekijää, Jaana Kouri (Turun yliopisto) ja Pilvi Hämeenaho (Jyväskylän yliopisto), muistelevat Lissabonissa kokeemaansa ja oppimaansa. Jaanalle konferenssi muodostui matkaksi paikan tuntuun ja sen aistimiseen Pilvin keskittyessä pohtimaan eurooppalaisen ja eteläamerikkalaisen maaseudun elämään liittyviä ajankohtaisia kysymyksiä.

ESINEIDEN LUOMA AISTITILA

Jaana kertoo: ”Olen uskontotieteilijä ja teen paikka- ja aikatutkimukseen perustuvaa väitöskirjaani Turun yliopistossa. Olin osallistunut *Place wisdom* -työryhmän seminaariin Bristolissa, jossa olimme suunnitelleet Lissabonin työryhmän osuuden sisältävän perinteisten esitelmien ja paneelin lisäksi vuorovaikutuksellisen ”aistitilan” (sense-scape) rakentamisen.

Jo Bristolissa työryhmällä tuntui olevan halu kokeilla erilaisia tapoja lähestyä paikan ”tuntua” ja tuoda tämä myös tieteellisen seminaarimme käytänteiden toteuttamiseen. Yksi tutkimuksista esimerkiksi esiteltiin tutkijan ja avaininformantin haastatteluna, millä tuotiin tutkimusmenetelmä seurattavaksi sellaisenaan seminaaritilaan. Tämä toi elävästi esille sen, miten haastattelun tuottamat merkitykset ovat vuorovaikutuksen tulosta.

Lissabonissa työryhmämme ideat toteutuivat kahdessa eri tilaisuudessa. Toinen oli perinteinen paneeli-keskustelutilaisuus ja toinen vapaamuotoisempi, kokeellinen tilanne. Kaikkia kongressiin rekisteröityneitä oli pyydetty tuomaan mukanaan jokin heidän kotipaikkaansa, tai muuhun heille merkittävään paikkaan, liittyvä esine tai asia. Näitä esineitä tuli työryhmätilaamme kymmenisen kappaletta. Lähdimme pohtimaan millaisen aistitilan ne luovat ympärilleen, mitä ne viestittävät alkuperäisestä paikastaan ja mitä tuntemuksia ja kertomuksia ne meissä herättävät? Tavoitteena oli näin ideoiden myös valmistella työryhmän seuraavaa seminaaria. Tilaisuudesta sukeutuikin vaihtelevan keskustelun ja esineiden aistimisen sarja.

Osa esineistä herätti keskustelua monien aistien kautta. Itse olin tuonut mukamani tervanarurullan, jonka tuoksu ulottui huoneesta käytävään asti houkutellessa ihmisiä sisään. Myös kerronta kulki vapaasti assosioiden tervan historiallisista kytköksistä aina Pohjanmaalta Iso-Britanniaan ja koivun mahlan terveydellisiin vaikutuksiin asti. Latvialainen Valdis Muktupāvels oli tuonut mukanaan savisen linnun. Jos sen sisään kaatoi vettä ja puhalsi, ääni oli aivan aidon linnunlaulun kaltainen. Ajatukset erilaisista äänimaisemista kulkivat yhdistäen aiheita henkilökohtaisista vuodenaikojen kokemisen tavoista aina lintujen ja ihmisten äänenkäytön yhtäläisyyksiin. Esineillä oli omat historiansa, joita niiden tuojat esittelivät. Jotkut esineet (kuten rauhoittavien lääkkeiden pakkaus) tai jopa ihmiset itse, kuten lissabonilainen konferenssi-avustaja ajankohtaisine uutisineen, muistuttivat läsnäolollaan siitä, että myös ihmisen keho voidaan käsittää tilana.

TIIVISTAHTINEN MAASEUTUPANEELI

Pilvi: ”Meidän työryhmämme pitäytyi perinteisissä työmuodoissa; esitelmissä ja keskustelussa. Paneelin otsikon esittämään kysymykseen *What is shaping rural futures? From perceptions to outcomes* haettiin ja löydettiin monenlaisia vastauksia, ja mikä tärkeintä, mielenkiintoisia jatkokysymyksiä. Paneelin vetäjät, Lúis Silva (CRIA) ja Elisabete Figueiredo Aveiron yliopistolta johdattelivat keskustelua usein (hyvässä hengessä käydyksi) väittelyksi asti. Yhden päivän aikana kokoontuneessa työryhmässä kuultiin yhtätoista puhujaa, joiden esitelmien aiheet oli jaettu kolmeen eri teemaan: *Visions of the rural*, *Consumptions of the rural* ja *Living (in) the rural*. Jaottelusta huolimatta lähes kaikki esitelmät linkittyivät jollain tavalla maaseutumatkailuun ja turismin paikallisiin vaikutuksiin.

Visions of the rural -esitelmät korostivat maaseudun luonnetta kulttuurisesti määrittävänä tilana, jonka arvostukseen paikalliset ja kansalliset käsitykset vaikuttavat voimakkaasti. Kuten Maria Kennedy (Indiana University) totesi, Iso-Britanniassa elää tällä hetkellä vahva ihailu ”yksinkertaista” maalaiselämää (simple life) kohtaan. Maaseudulle sijoittuvat tv-sarjat, kuten BBC:n lifestyle-ohjelma *River Cottage*, rakentavat romanttista kuvaa perinteisestä maalaiselämästä, johon liitetystä ilmiöstä on tullut ihailtuja ja trendikkäitä. Meredith Root-Bernstein kuvasi esitelmässään lähes päinvastaista suhtautumista maaseutuun. Chilen rannikkoalueilla luonto on eroosiosta kärsinyttä ja hyvin kuivaa ja monet kaupunkilaiset ajattelevat alueiden olevan peruuttamattomasti ”pilalla”. Moni chileläinen haaveilee asumisesta maaseudulla, mutta ei löydä toivomaansa asuinpaikkaa, koska maaseutuun kohdistetut odotukset perustuvat nostalgisille muistoille siitä, miltä luonto näytti vuosikymmeniä sitten.

Juan Martín Dabezies (Centro Universitario Regional Este) puhui maaseutunäkemyksen törmäämisestä galicialaisella Onsin saarella. Saaren merkityksestä ja sen ”todellisesta” identiteetistä käydään jatkuvaa keskustelua paikallisten päättäjien, asukkaiden, loma-asukkaiden, rantalomailijoiden ja ekoturistien välillä. Arpád Töhötön Szabó Cluj-Napocan yliopistolta puhui maaseutuun liitettyjen negatiivisten mielikuvien ja todellisuuden suhteesta. Esitelmässään hän todisti, kuinka Transilvanian alueeseen liitetyt käsitykset perifeerisyydestä perustuvat monesti väärin oletuksiin alueen taloudellisesta kehityksestä ja sen syistä. Hän huomioi myös mielikuvien voiman todeten niiden osaltaan hidastaneen alueen kehitystä estämällä esimerkiksi paikallista taloutta elvyttävien toimenpiteiden tekoa.

Consumptions of the rural -teema yhdisti erityisesti turismiin ja sen ehdoilla tehtävään kehittämiseen liittyvät esitelmät pohtimaan matkailubisneksen vaikutusta tämän päivän maaseudun kehittämiseen. Eeva Uusitalo (Helsingin yliopisto) ja Aliye Mentesh (Oxford Brookes University) pohtivat esitelmissään turisteille suunnattujen matkailukohteiden merkitystä osana paikallista kulttuuria ja sen representointia. Suomessa Koli on yksi vanhimmista ja tunnetuimmista turistikohteista, mutta moni matkailija Ukko-Kolin huipulla ei edes tiedä Kolin olevan myös kylä. Uusitalo totesi matkailukohteen kehittämisen tapahtuvan usein ulkopuolisten konsulttien toimesta paikallisten asukkaiden mielipiteiden jäädessä huomiotta. Mentesh näytti millaisia haasteita matkailukohteiden rakentamiselle tuovat myös paikallisen rakennusperinnön

säilyttämisen vaatimukset sekä uudisrakennuksiin sijoitettavan toiminnan liittäminen osaksi elävää paikallista kulttuuria.

Ana Fernandes Barcelonan yliopistolta pohti esitelmässään kuinka erityisesti kaupunkilaisten käsitykset maaseudusta (the Countryside Ideal) ohjaavat paikallisen kulttuurin hyödyntämistä turismin lisäämiseksi. Maaseudun käsityöyrittäjien tuotekehitystä ja tarjolla olevaa valikoimaa ohjaavat monesti kaupunkilaisten toiveisiin vastaaminen. Alexandra Szöke (Central European University, Max Plank Institute) nosti esiin unkarilaisissa kylissä tehtävän kehittämistyön haasteet, kun paikallisten asukkaiden elämänlaadun parantamiseksi tarkoitetut uudistukset on suunniteltava siten, että ne rakentavat myös turistien kaipaamaa kuvaa paikallisesta maalaiselämästä. Tämä vaatimus näkyy esimerkiksi köyhille alueilla jaettavassa rahoituksessa, jonka saamiseksi kylien on toteutettava ulkopuolisten tahojen suunnittelema imagollisia uudistuksia.

Living (in) the rural -aiheisia esitelmiä oli yhden peruutuksen vuoksi vain kaksi. Maria Mendes Lissabonin yliopistolta vertaili kahden Portugalilaisen maakunnan asukkaiden käsityksiä maaseudusta ja erityisesti heidän suhtautumistaan oman kotiseutunsa kaupungistumiseen. Oma, suomalaisen maaseutuasumisen tulevaisuutta käsittelevä esitelmäni oli päivän viimeinen, mutta onneksi työryhmäläiset jaksoivat silti käydä vilkasta keskustelua. Erityisesti puheenaiheeksi nousi suomalaisen maaseudun erilaisuus suhteessa esimerkiksi Portugalin alueellisesti pieneen ja siksi tiheästi asuttuun maaseutuun.”

UUTTA LUOVAA PAIKAN TUTKIMUSTA

Jaana: ”Meidän Lissabonin työryhmämme, Sensing the wisdom that sits in places¹, kutsussa houkuteltiin ihmisiä tarkastelemaan visuaalisen aistin käytön rinnalla muita aisteja akateemisessa tutkimuksessa, kenttätöissä ja muussa tiedonhankinnassa. Tavoitteena oli oppia lisää siitä, miten luoda ja tutkia vuorovaikutuksellisia aistitiloja yltäen paikan moniaistisempaan kokemiseen ja eri aistien huomioimiseen tutkimustyössä. Kutsuun oli kirjoitettu rohkeasti myös intuition huomioiminen.

Paneelin esitykset olivat hyvin erilaisia. Norjalainen Sarah Holst Kjaer käsitteli merellisen maiseman mahdollisuuksia resurssina turistikohteita perustettaessa. Hänen tutkimassaan projektissa suunnitteluun mukaan oli valittu arkkitehti, joka haki paikallisesta merenrannasta inspiraatiota turistikohteen, ”vesimaaailman”, ulkoisten puitteiden luomiseksi. Mieleeni jäi jylhässä rantakalliossa oleva vesionkalo, joka oli herättänyt hänen uteliaisuutensa. Arkkitehti halusi hyödyntää tätä luonnonmuodostelmaa siten, että sen kautta rakennettiin liukumäki. Yleisössä olevia kiinnostusti kuitenkin paikallisten ihmisten suhde paikkaan tai heidän ajatustensa käyttäminen

1 Työryhmän nimen perusajatus paikassa olevasta viisaudesta on lainattu amerikkalaiselta antropologilta, Keith H. Bassolta artikkelista *Wisdom Sits in Places. Notes on a Western Apache Landscape* kirjassa Steven Feld & Keith H. Basso (Eds.) 1996: *Senses of Places*. School of American Research Advanced Seminar Series. Santa Fe, New Mexico.

vapaa-ajanpaikan suunnittelussa. Kjaerin mukaan heitä ei ollut saatu mukaan toivotulla tavalla. Paikka näyttikin olevan suunnattu enemmän paikkakunnan ulkopuolisille ryhmille. Taloudellisten lainalaisuuksien maailmassa kulttuurintutkimuksen näkökulmat joutuvat usein pitäytymään kompromisseihin kunnallisten tai taloudellisten yritysten kokouspöytien ääressä.

Maureen Matthews Oxfordin yliopistosta esitteli Unescon maailmanperintökohteisiin ehdolla olevan kanadalaisen Pimachiowin Aki –metsäalueen, anishinaabemowin kieltä puhuvien, alkuperäisasukkaiden erilaisia paikkaan ja tilaan liittyviä merkityksiä. Tämä esitys herätti vilkkaan keskustelun eri kielten paikannimien merkityksistä. Kyseinen yhteisö elää melko eristyksissä helikopteriyhteyksien takana eivätkä yhteisön jäsenet välttämättä edes halua yhteyksien paranevan. Esityksen kärki olikin kohdistettu maa-alueiden omistusoikeuskäsittelyjen vaikutuksiin paikallisten suhtautumisessa maahan ja ympäristöön.

Miriam Cohn Baselin yliopistosta toi esille tutkimuksensa teatteritilasta, jossa maahanmuuttajien perinteitä siirretään ja niistä neuvotellaan. Hän käsitteli asiaa valokuvien avulla, joita hän oli ottanut harrastajateatterin kulissien takana. Kuvien kautta tila tuli työryhmäläisille toisella tavalla käsitetyksi kuin mitä olisi sanallisen informaation avulla. Kuvat oli otettu (lähes) tyhjästä huoneista tai pienemmistä tiloista kuten huoneen nurkista. Ne näyttivät minkä tahansa 1970-luvun julkisen tilan ankeilta huoneilta. Hyvin erilaisen tilan merkityksiä esitteli Arūnas Vaucekauskas Kaunasin Vytautas Magnusin yliopistosta. Hän pohti metsän ja etenkin puiden asemaa liettualaisessa kansallismaisemassa. Vaucekauskas tarkasteli metsän saamia merkityksiä pitkällä aikavälillä. Eri historian aikoina metsää on pidetty viisauden tyyssijana, josta on ammennettu niin kansallisia kuin uskonnollisiakin merkityssisältöjä.

Helena Ruotsala Turun yliopistosta keskittyi esitelmässään ihmisen ja hänelle tutun maiseman suhteeseen. Hän toi esille erityisesti kysymyksen siitä, millä tavalla ja mitä aisteja käyttäen erillään omasta kotiseudustaan elävät ihmiset rakentavat kertomusta omasta maisemastaan. Toisena suomalaisena toin esille sen, miten Lypyrtin kyläkirjaa ja omaa tutkimustani varten tekemissäni haastattelussa olin käyttänyt menetelmänä aktiivista tunteiden kuuntelemista. Huomioni kuuntelemiseen oli terävöitynyt aineistolähtöisesti: haastattelussa kyläläiset olivat ottaneet esiin ympäristön kuuntelemisen. Halusin näin käsitteellistää teemahaastattelutilanteiden intuitionvaraista ja vuorovaikutuksellista merkityksenantoprosessia.

PAIKKAAN TUTUSTUMINEN: KOHTEINA KONGRESSI JA KAUPUNKI

SIEF:in kongressit kokoavat yhteen kaikkien järjestön alaisten työryhmien jäsenistöä ja tutkimusaiheita. Tämänkin vuoden suur tapahtumaa olivat edeltäneet SIEF:in useiden eri työryhmien valmistelevat seminaarit eri puolilla Eurooppaa. Tapahtuman järjestäjille näin suuret osallistujamäärät ja tutkimusaiheiden kirjo tuovat myös haasteita. Koska konferenssiin oli ilmoittautunut odotettua jopa odotettua kaksi kertaa suurempi määrä osallistujia, on ymmärrettävää että tutkimusaiheita haluttiin järjestää hallittaviksi kokonaisuuksiksi. Silti yksi koko konferenssin harvoista kritiikkiä saaneista järjeste-

lyistä liittyi juuri työryhmien järjestämiseen teemapäivien mukaisesti. Samanaikaisesti oman esityksesi aikana muissa työryhmissä käsiteltiin juuri itsellesi kiinnostavia asioita. Laajuutensa vuoksi konferenssi tarjosi kuitenkin myös huimat mahdollisuudet tutustua tutkijoihin järjestön toiminnan lukuisilta eri tutkimusaloilta. Kirjoittajat toteavat oman työryhmän muodostuneen kuitenkin tärkeimmäksi verkostoksi tapahtuman aikana. Pilvi toteaa, kuinka työryhmässä muodostui tiivis ryhmähenki, ja suunnitelmia yhteistyön jatkumisesta tehtiin päivän päätteeksi. Osa esitelmöijistä vietti työpäivän jälkeen myös iltaa yhdessä, harhailien Bairro Alton ja Chiadon sokkeloisilla kaduilla ja nauttien paikallisten keittiöiden antimista. Lissabonin kaupunki nähtävyyksineen toi konferenssimatkaan myös mukavaa lomamatkan tuntua.

Myös Jaana korostaa vapaa-ajan merkitystä: ”Tämän suuruusluokan konferensseissa on onneksi mahdollisuus hengähtää useiden päivien aikana tutustumalla kaupunkiin. Kävimme Merihistoriallisessa museossa toteamassa, miten siirtomaa-ajan merten herruuden todentaminen jatkui yhä esineiden esilletuonnissa. Jäin kaipaamaan Ahvenanmaan Lappoon saaristomuseon verkontuoksua ja rannan elämän moninaisuuden huomiointia. Itselleni ihanasta Lissabonin kaupungista mieleeni jäivätkin erityisesti korkealla rinteellä oleva keskiaikainen, maanjäristyksestä osittain selvinnyt linna, kermanväriset laatoitetut kadut, avaran meren tuoksu ja valo jopa keskuskadulla asti sekä suussa sulavat, kuumat vaniljapiiraat. Mieleeni jäi myös vanhalla maakuntatalolla järjestetty yhteinen illanvietto, jossa valkoisten pöytäliinojen ja kohteliain miestarjoilijoiden palvelemana osallistujat saivat nauttia hyvän ruoan lisäksi myös fado-laulujen tunteiden tulkinnasta”.

Filosofian ja kasvatustieteen maisteri Jaana Kouri tekee uskontotieteen väitöskirjaa Turun yliopistossa. Filosofian maisteri Pilvi Hämeenaho työskentelee etnologian tohtorikoulutettavana Jyväskylän yliopistossa.